

Počátky symfonických koncertů v Ostravě (1890–1954)

KAREL STEINMETZ

Steinmetz, Karel: The Beginnings of Symphony Concerts in Ostrava (1890–1954)

The treatise deals with the beginnings of symphony music performance in Ostrava from the late 19th century (until the construction of the National Centre and the German Centre). After 1900, Ostrava was regularly visited by many eminent symphonic orchestras like the Czech Philharmonic Orchestra or the Viennese Tonkünstlerorchester, many amateur orchestral societies (such as the Orchester-Verein für klassische Musik, Mährisch-Ostrauer Symphonieorchester-Verein, Orchestral Association in Vítkovice). The greatest flourishing of symphonic music in Ostrava can be attributed to the chief conductor of the Moravian-Silesian National Theatre Jaroslav Vogel. Starting at the 1927/1928 season, he introduced (and until ultimately leaving Ostrava in 1948, conducted) regular subscription concerts of the opera orchestra, which was bolstered by members of other Ostrava-based orchestral bodies (particularly from the German opera and the Radiojournal orchestra – Moravian-Silesian Radio Orchestra founded in 1929). This orchestra, led by Jaroslav Gotthard, became the basis for the Ostrava Radio Orchestra, founded in the first half of the 1950s, which in turn gave birth to today's Janáček Philharmonic Orchestra Ostrava.

Keywords *Ostrava * 20th Century * Symphonic Music * Concert * Conductor * Anton Aich * Jaroslav Vogel * Moravian-Silesian National Theatre Orchestra * Radiojournal Orchestra in Ostrava*

Contact *Ostravská univerzita v Ostravě; karel.steinmetz@osu.cz*

V letošním roce si připomíná významný český symfonický orchestr Janáčkova filharmonie Ostrava 60. výročí svého vzniku. Orchestr za šedesát let své existence změnil třikrát svůj název; nejprve se jmenoval *Ostravský symfonický orchestr*,¹ na počátku sezony 1962/63

¹ Na 210. schůzi Rady ostravského Krajského národního výboru 30. 6. 1953 bylo usneseno a pak dodatečně schváleno státním výborem pro kulturu (výnosem ze 17. 1. 1954), že k 1. lednu tohoto roku bude v Ostravě založen Ostravský symfonický orchestr. Základem nově vzniklého hudebního tělesa se stal šestatřicetičlenný rozhlasový orchestr, v jehož čele stál Jaroslav Gotthard. Jeho prvním administrativním ředitelem se stal Karel Mičánek a uměleckým poradcem Rudolf Kubín. A právě z Kubínovy iniciativy vzešel podnět povolat do čela Ostravského symfonického orchestru Otakara Paříka (rodáka z Místku), dosavadního šéfa Státního filmového orchestru v Praze. Pařík měl ovšem ještě umělecké závazky v Praze a nastoupil na ostravské šéfovské místo až 1. 4. Tak první měsíce, kdy orchestr postupně přecházel od své rozhlasové praxe s převahou zábavného repertoáru k umělecky závažné práci stálého symfonického tělesa, pracoval s orchestrem rozšířeným na 44 stálých hráčů Jaroslav Gotthard. Srov. SEDLÁČEK, Milan: Deset let činnosti Státní filharmonie Ostrava. In: *Ostrava: Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*, 2. Ostrava 1964, s. 213–217 a vor [GREGOR, Čestmír – is [STOLARŮK, Ivo]: Dvakrát jubilejné (K dvacetiletí Janáčkovy filharmonie Ostrava). *Opus musicum* 5, 1974, č. 7, s. 225–233.

se přejmenoval na *Státní filharmonii Ostrava*² a od roku 1971 nese dnešní název – *Janáčková filharmonie Ostrava*.³ Byl založen začátkem roku 1954. Pro město i pro celou hudební kulturu zdejšího regionu to mělo nesmírný význam. Vždyť v českých zemích po Praze, Karlových Varech a Olomouci měla i Ostrava své stálé profesionální těleso, které se věnovalo výhradně provádění symfonické hudby a které od sezony 1954/55 pořádalo pro své posluchače pravidelné abonentní koncerty, koncertovalo v blízkém i vzdálenějším okolí moravskoslezské metropole a zajíždělo do velkých českých měst či později i do zahraničí. Jak ale vypadal ostravský koncertní život v oblasti symfonické hudby před založením zdejšího stálého profesionálního symfonického orchestru? To chceme postihnout v této krátké přehledové stati.

Rozvoj ostravské hudební kultury v poslední čtvrtině 19. století silně ovlivňovaly národnostní poměry v tomto průmyslovém městě. Německy mluvící obyvatelstvo bylo sice v menšině, ale ostravští Němci (technická inteligence v dolech a hutích, obchodníci, bankéři, podnikatelé a podobně) ovládali správu města a finančně i jinak podporovali zdejší kulturu a společenské dění.⁴ Město, které bylo již dříve zvyklé na soužití více národností, značně získalo jak stavbou českého Národního domu (1894), tak i Německého domu (1895)⁵ – posléze i Polského domu (1903) – a do roku 1919 jen výhradně německého Městského divadla postaveného v roce 1907. A tak první symfonické koncerty v Ostravě registrujeme až právě v letech po vzniku těchto kulturních stánků, v jejichž důstojných prostorách mohla probíhat koncertní vystoupení hostujících i domácích umělců, komorních těles i symfonických orchestrů. Zatímco ostravští Němci pravidelně zvali na začátku 20. století ke koncertům do Ostravy vídeňský *Tonkünstlerorchestr* s Oskarem Nedbalem, *Česká filharmonie* v téže době pravidelně hostovala v Ostravě pod taktovkou Ludvíka Vítězslava Čelanského či Viléma Zemánka.⁶ Ovšem i předtím, v 90. letech 19. století, se uskutečnily orchestrální koncerty zásluhou německého amatérského orchestru s názvem *Orchester-Verein für classische Musik*, které řídil dirigent a skladatel Artur Könnemann.⁷ Na jeho víceméně nepravidelnou koncertní činnost pak navázal poloprofesionální

² Jak uvedl deník *Nová svoboda* dne 6. září 1962 (s. 2): *Za kvalitní umělecké výkony v sezoně 1961/62 byl Ostravský symfonický orchestr přejmenován na „elitní“ Státní filharmonii Ostrava.*

³ Stalo se tak rozhodnutím 178. schůze rady Národního výboru města Ostravy dne 12. 10. 1971 a orchestr se začal oficiálně nazývat Janáčková filharmonie Ostrava. Získal tak čestný a zavazující název po geniálním skladateli, rodáku z nedalekých Hukvald, který v Ostravě před třiačtyřiceti lety zemřel.

⁴ Více o této problematice je pojednáno v publikaci STEINMETZ, Karel – MAZUREK, Jan – KUBEŠOVÁ, Hana: *Kapitoly z historie německé hudební kultury v Ostravě 1860–1945 : Osobnosti, instituce, reflexe.* Ostrava 2013.

⁵ Původní myšlenka vybudovat jedno společné obecní kulturní středisko Čechů a Němců však ztroskotala na národnostních třenicích, prý kvůli přemrštěným požadavkům Čechů na jazykovou rovnoprávnost při užívání společné budovy. Srov. ŠERKA, Jozef: *Německý dům v Moravské Ostravě 1895–1945.* In: *Ostrava : Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*, 21. Ostrava 2001, s. 401–402.

⁶ Česká filharmonie zde v letech 1901–1913 hostovala celkem šestkrát, za 1. republiky při pravidelných zájezdech měla v Ostravě téměř 20 koncertů, které většinou dirigoval Václav Talich, jednou též Nikolaj Malko a ve 2. polovině 30. let také mladý Rafael Kubelík. Šakova filharmonie hrála ve 20. letech v Ostravě dvakrát a na pozvání ostravských Němců v Lidovém domě dokonce dvakrát vystoupili v lednu 1924 Vídeňští filharmonikové pod vedením dirigenta Franze Schalka. Srov. STOLARÍK, Ivo: *Umělecká hudba v Ostravě 1918–1938.* Senov u Ostravy 1997, s. 81–96.

⁷ Artur Könnemann (* 1861 Baden-Baden, Německo, † 1931 Moravská Ostrava) působil od začátku 80. let jako kapelník v německých operních divadlech. V roce 1886 přišel do Moravské Ostravy spolu s *Iglauer Operngesellschaft* a zakotvil tu až do své smrti. Po dvouletém pobytu v Ostravě zde založil *Orchester-Verein für classische Musik* a v roce 1893 *Musik-Bildungs-Anstalt*. Byl kapelníkem německé opery a úspěšným skladatelem, který

Anton Aich, ostravský skladatel a dirigent Německého divadla v Ostravě.
Zdroj: Ústřední archiv Československého rozhlasu

orchestr téhož jména, v němž hráli zejména hudebníci německého operního orchestru a jež řídili divadelní kapelníci Viktor Erich Keller, Julius Katay a od roku 1913 nový, velmi ambiciózní umělecký šéf opery německého Městského divadla Anton Aich. První dva poválečné koncerty *Mährisch-Ostrauer Symphonieorchester-Vereinu* se konaly už na konci roku 1919. Pod vedením dirigentů německého Městského divadla Antona Aicha⁸ a Arthura Löwensteina pak tento orchestr, roku 1927 přejmenovaný na *Symphonie-Orchesterverein in Mährisch Ostrau*, pravidelně koncertoval ve velkém sále Německého domu či Lidového domu až do poloviny 30. let.⁹

O provádění symfonické hudby v Ostravě českými tělesy píše Ivo Stolařík v knize *Umělecká hudba v Ostravě 1918–1938: První vpravdě symfonické koncerty místních orchestrů se začaly objevovat od roku 1923, kdy poprvé vystoupil před veřejností orchestr Národního divadla moravskoslezského s dirigentem Emanuele Bastlem. Téhož roku zahájilo svou činnost i Orchestrální sdružení ve Vítkovicích [tzv. Ostravská filharmonie¹⁰ – pozn. KS] s Janem*

vytvořil téměř stovku děl z oblasti hudby symfonické, komorní, sborové i operní. Srov. např. STEINMETZ, K. – MAZUREK, J. – KUBEŠOVÁ, H.: *Kapitoly*, s. 18–30.

⁸ Anton Aich (* 1878 Měcholupy, † 1963 Wels, Rakousko) studoval na pražské konzervatoři hru na varhany, kompozici a dirigování. Mistrovskou třídu Antonína Dvořáka absolvoval roku 1901. Poté byl angažován jako operní a koncertní dirigent u několika hlavně německých divadel, např. v Ústí nad Labem, později na 32 let zakotvil v tehdejší Moravské Ostravě jako kapelník německého Městského divadla a dirigent *Mährisch-Ostrauer Symphonieorchester-Verein*. V koncertních sezonách 1926/27 až 1931/32, kdy měl orchestr vždy po dvou koncertech, vyvrcholila činnost Aichem vedeného orchestrálního spolku, který se v roce 1927 přejmenoval na *Symphonie-Orchesterverein in Mährisch Ostrau*. Aich se také angažoval na poli sbormistrovském (na podzim roku 1921 založil *Jüdischer Gesangsverein*, který pak sehrál ve dvacátých letech 20. století významnou roli v kulturním životě obyvatel Ostravy, neboť se jednalo o jediné zdejší pěvecké těleso, které se programově zabývalo uváděním oratorních děl; ve svém vrcholném období totiž spolek prováděl v Ostravě většinou premiérově veliká oratorní a kantátová díla). Poté Aich tři roky pracoval s německým *Kreis-Symphonieorchester*, v jehož čele jej později vystřídal další významný německý kapelník, šéf divadelního orchestru Wilhelm Bantelmann. Po skončení 2. světové války v létě 1945 Aich přesídlil do Traunskirchenu v Horním Rakousku. V letech 1950–1952 vyučoval v Linci na městské hudební škole, poté žil ještě tři roky v Bad Hallu a poslední léta svého života strávil v hornorakouském Welsu, kde v roce 1963 zemřel. STEINMETZ, K. – MAZUREK, J. – KUBEŠOVÁ, H.: *Kapitoly*, s. 31–41.

⁹ Na tomto místě však musíme vzpomenout aktivity ostravských pěveckých spolků *Männergessangsverein*, *Lumíra* či *Záboje*, jakož i Antonem Aichem založeného a řízeného židovského spolku *Jüdischer Gesangsverein* při uvádění velkých oratorních a kantátových děl a doprovodu hráčů z ostravských orchestrů české i německé národnosti, jako byly *Witkowitzer Werkskapelle*, *Mährisch-Ostrauer Bergkapelle* řízená kapelníkem Václavem Ludwigem či také operní orchestr Národního divadla Moravskoslezského, nebo členů rozhlasového orchestru i orchestru německé opery.

¹⁰ Amatérské *Orchestrální sdružení* (zvané též od roku 1935 Ostravskou filharmonii) založil pedagog a amatérský dirigent Jan Pešat (* 1892 Ostrava, † 1974 Opava) v roce 1923 a stál v jeho v čele až do roku 1973. Pešat při pravidelných koncertech rozšiřoval sdružení o členy profesionálních ostravských orchestrálních těles a jako sólisty si vybíral i významné české umělce, např. klaviristu Otakara Vondrovice, violoncellistu Vášu Černého, houslisty Spytihněva Šorma, Karla Šroubka aj. Nejčastěji uváděnými díly byly jednotlivé části Smetanova cyklu *Má vlast* (či celý celovečerní cyklus), orchestr však měl ve svém repertoáru i další náročná symfonická díla Ludwiga

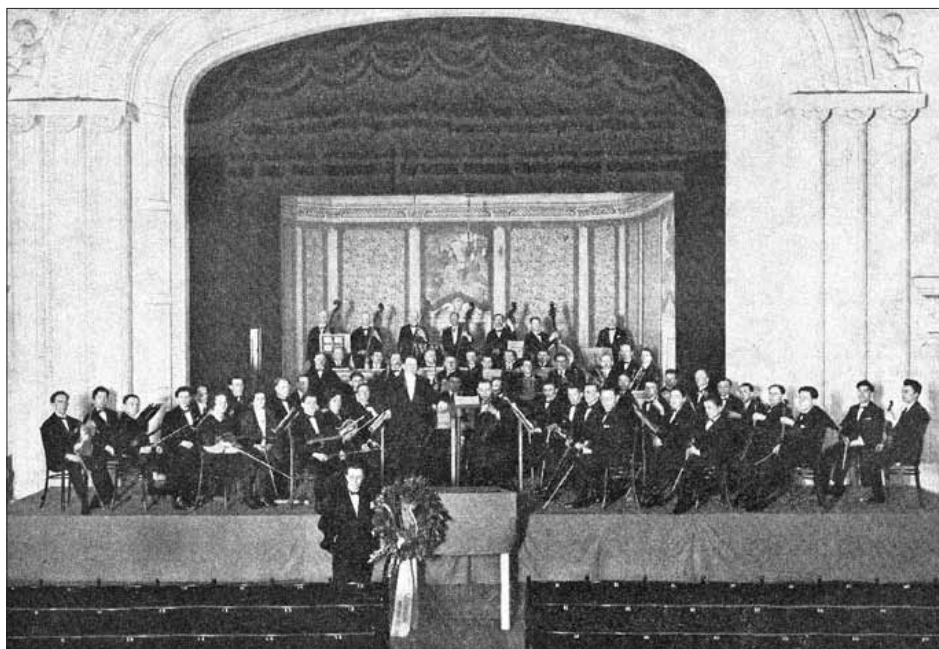

Spojené orchestry Národního divadla moravskoslezského a Německého divadla v Ostravě se sólisty, sbory Zábaj, Lumír a Smetana a dirigentem Jaroslavem Vogelem při koncertu 17. 4. 1928, na kterém byla provedena Beethovenova 9. Symfonie. Zdroj: Ostravské muzeum

Pešatem [...]. Pravidelné cykly symfonických koncertů zahájil v sezoně 1927/28 nový šéf ostravské opery Jaroslav Vogel [...], kterému se podařilo prosadit rozšíření vlastního divadelního orchestru o několik hráčů. Ke koncertním produkcím byly pak přibrány posily jednak z hráčů orchestru německého divadla, z členů Ostravské filharmonie a po roce 1929 zejména z hráčů rozhlasového orchestru stanice Mor. Ostrava.¹¹ Šéf opery Národního divadla moravskoslezského Jaroslav Vogel pak v každé sezoně od roku 1928 až do konce 40. let

van Beethovena, Josepha Haydna, Antonína Dvořáka, Zdeňka Fibicha, Josefa Bohuslava Foerster a apod. Podle almanachu *Tricet koncertů filharmonického sdružení v Moravské Ostravě* (Moravská Ostrava 1929) se za pět let Orchestrální sdružení ve Vítkovicích (po třech a půl letech přejmenované na Filharmonické sdružení v Moravské Ostravě a od roku 1935 nazývané též Ostravská filharmonie) uskutečnilo 25 koncertů v Ostravě, ale také zajelo do Místku ke dvěma vystoupením a do Opavy, Karvině a Orlové k jednomu koncertu. Stejný pramen pak uvádí jmenovitý soupis všech amatérských hráčů i s jejich profesemi od dělníků a řemeslníků přes úředníky, učitele a studenty až po policisty a průvodčího vlaku. V roce 1928 mělo těleso celkem 87 hráčů (smyčcovou skupinu tvořilo 54 amatérských hudebníků, dechová harmonie měla 28 hráčů, na bicí nástroje hráli čtyři členové sdružení a jeden hráč na harfu).

¹¹ STOLARÍK, I.: Umělecká hudba, s. 81, 84. V 5. kapitole této publikace *Symfonická hudba* je na straně 81 také upozorněno na koncerty Vojenské posádkové hudby v Moravské Ostravě (na koncertu Spojených posádkových hudeb z Ostravy a Opavy v Městském divadle 21. 3. 1920 zazněly např. Dvořákovy předehry *Husitská* a *Můj domov* a Smetanova *Vltava* z cyklu *Má vlast*) a na koncerty v první polovině 20. let orchestru Národního divadla moravskoslezského za řízení Emanuela Bastla a v roce 1923 vzniklého Orchestrálního sdružení ve Vítkovicích s dirigentem Janem Pešatem.

Filharmonické sdružení v Moravské Ostravě tzv. Ostravská filharmonie s dirigentem Janem Pešatem v roce 1927. Zdroj: *Třicet koncertů filharmonického sdružení v Moravské Ostravě*. Ostrava 1929

Moravskoostravský rozhlasový orchestr s dirigentem Jaroslavem Gotthardem. Zdroj: Archiv Janáčkovy filharmonie Ostrava

uspořádal s tímto ostravským operním orchestrem¹² v Městském divadle a za Protektorátu v Národním domě průměrně čtyři symfonické koncerty s jasnou dramaturgickou linií, které mimo klasicko-romantického repertoáru přinášely zvláště stěžejní díla hudby 20. století a přiváděly do Ostravy vynikající soudobé skladatele a interprety, jako byl např. Igor Stravinský, Paul Hindemith, Sergej Prokofjev či skotský pianista a skladatel Frederic Lamond.¹³ V 2. polovině sezony 1927/28 připravil Jaroslav Vogel za podpory správy divadla první cyklus čtyř Divadelních symfonických koncertů vždy v úterý, a to 10. ledna, 14. února, 13. března a 17. dubna 1928.¹⁴

Na vůbec prvním divadelním symfonickém koncertu, jehož plakáty i tištěné programy byly (stejně jako v případě dalších koncertů) bilingvní,¹⁵ bylo Městské divadlo zcela zaplněno posluchači. Vogel zařadil na program skladby Smetanovy a Wagnerovy.¹⁶ Také druhý Divadelní symfonický koncert dne 14. února téhož roku byl zcela vyprodáný. Zazněly na něm kompozice: Zdeněk Fibich – *Bouře*, Maurice Ravel – *Náhrobek Couperinův*, Antonín Dvořák – *Symfonie e moll „Novosvětská“*¹⁷ a Franz Liszt – symfonická báseň *Tasso*. Třetí Divadelní symfonický koncert dne 13. března přinesl program: J. Brahms: *Tragická předehra*, B. Vomáčka: Pět částí z písňového cyklu *1914* (zpíval Karel Kügler), J. Suk: *Fantastické scherzo* a G. Mahler: *4. symfonie* (sopránové sólo zpívala Valérie Kvapilová-Mašková).

¹² Divadelní orchestr neměl pro symfonické koncerty dostatečný počet hráčů (smyčková skupina čítala jen 14 hráčů – 1. housle 4, 2. housle 3, violy 3, violoncella 2, kontrabasy 2), dřevěných a žestových dechových nástrojů bylo 19 (2 flétny, 2 hoboje, 1 anglický roh, 2 klarinety, 2 fagoty, 4 lesní rohy, 2 trumpety, 3 trombóny, 1 tuba), harfa a bicí nástroje). Proto byl doplňován instrumentalisty z orchestru německého divadla a později i některými hráči orchestru rozhlasového. Jako koncertní mistři v divadelním orchestru v té době působili: Emil Myslivec – housle, Rajmund Pukovec – violoncello, později ještě Bohuslav Pavlis a Norbert Dörfel. Viz bulletin *Moravsko-slezské divadlo : Týdeník pro zájmy divadelní* 9, č. 30, 14. 4. 1928.

¹³ P. Hindemith hrál v Ostravě 6. 11. 1931 a pak 6. 12. 1932 na violu své skladby *Koncertní hudbu pro violu a komorní orchestr a Sonátu pro sólovou violu*, sólový part v Berliozově *Heroldu v Itálii* a na violu d'amour sólo ve Vivaldiho *Koncertu pro violu d' amour s průvodem smyčcového orchestru*, I. Stravinskij hrál na klavír 26. 1. 1933 sólový part svého *Capriccia pro klavír a orchestr*, S. Prokofjev provedl dne 9. 2. 1935 sólo ve svj 3. *klavírní koncert*. Připomeňme také trojí hostování ruského dirigenta Nikolaje Malka (nejprve dirigoval orchestr Národního divadla moravskoslezského 18. 4. 1931, posléze pět měsíců poté 18. 9., kdy řídil v Ostravě Českou filharmonii, a pak 31. 3. 1938 – tehdy uvedl v tomto městě poprvé *1. symfonii* D. Šostakoviče).

¹⁴ Srov. článek M. B. [Milan Balcar]: Divadelní symfonické koncerty. *Moravskoslezský deník*, 5. 1. 1928, s. 5. Tento kritik pak v Moravskoslezském deníku recenzoval všechny tzv. Divadelní symfonické koncerty až do roku 1941. Josef Schreiber psal v letech 1928–1942 kritiky divadelních koncertů do brněnských Lidových novin a další kritik František Míta Hradil přispíval recenzemi o ostravských divadelních koncertech až do roku 1936 do pražského časopisu *Tempa – Listů Hudební matice* (pak ho zde vystřídal Josef Schreiber). Sám Vogel psal o koncertech do Týdeníku NDMS. Např. před symfonickým koncertem 26. 1. 1933, který byl celý věnován skladbám Igora Stravinského (*Capriccio pro klavír a orchestr*, svity z baletů *Petruška* a *Pulcinella* a *Žalmová symfonie*) napsal Vogel do tohoto programového „věstníku“: *Přes to, zůstává ještě na hudbě Stravinského, a to i tam, kde účinek je nesporný, mnoho záhadného, co nás brzy dráždí k odporu, brzy nás nutí k nadšenému obdivu, nikdy nás však nenechá lhostejnými. A právě toto vášnivě pro a proti, které hudba Stravinského vyvolává, je také nejlepším důkazem její životnosti a síly.* Viz *Moravsko-slezské divadlo : Týdeník pro zájmy divadelní* 14, č. 19, 19. 1. 1933, s. 11.

¹⁵ Jaroslav Vogel věděl, že pokud chce do budoucna divadelní symfonické koncerty udržet, musí počítat s početným německým obcenstvem a tomu přizpůsobit i dramaturgii. Zájem o koncerty byl enormní, hlediště často vyprodané i při (oproti běžným operním představením) dvojnásobných cenách vstupného. Viz BALCAR, M.: Divadelní symfonické koncerty, s. 5.

¹⁶ V první půli koncertu zazněly tři Smetanovy symfonické básně z cyklu *Má vlast* (*Vltava*, *Z českých luhů a hájů* a *Blaník*), po přestávce pak Wagnerův *Holdovací pochod* z roku 1864, věnovaný Ludvíku II. Bavorskému, a předehry k operám *Tristan a Isolda* a *Mistři pěvci norimberští*. Podle kritiky Milana Balcara v Moravskoslezském deníku z 11. 1. 1928 Vogel celý koncert dirigoval zpaměti.

¹⁷ Úspěch obou koncertů přiměl správu divadla k pořádání mimořádného koncertu v pondělí 20. 2., na němž byly hrány skladby Richarda Wagnera (které zazněly na koncertu 10. 1.) a Antonína Dvořáka (ze 14. 2.).

Na posledním koncertu první sezony 17. dubna pak Vogel uvedl Bachovu *Svitu D dur* a Beethovenovu *9. symfonii* s pěveckými spolky Lumír a Záboj a sólisty Marií Vrbovou, Zdeňkou Sukovou, Gustavem Talmanem a Stanislavem Mužem.¹⁸ V dalších sezonách seznamoval Vogel ostravské publikum vedle děl „klasického“ orchestrálního repertoáru také s díly soudobých skladatelů. A tak v Ostravě poprvé zazněly skladby autorů evropské i české hudební avantgardy Paula Hindemitha, Igora Stravinského, Sergeje Prokofjeva, Bély Bartóka, Arnolda Schönberga, Leoše Janáčka, Josefa Suka, Bohuslava Martinů, Otakara Ostrčila, Karla Boleslava Jiráka, Erwina Schulhoffa, Josefa Schreibra, Jaroslava Vogela, Rudolfa Kubína a dalších.¹⁹

Většinu těchto koncertů dirigoval Jaroslav Vogel sám, ale ve 2. polovině 30. let stále častěji nechával i významné koncerty řídit kapelníky ostravského divadla Jiřího Singera a po jeho odchodu do emigrace v roce 1939 také Františka Jílka.

Právě za Protektorátu, kdy se česká opera, a tudíž i symfonické koncerty musely přemístit do mnohem menšího Národního domu a opera německá se vrátila do Městského divadla, zvýšila se umělecká aktivita německé strany. V ostravském divadle se tehdy konaly pravidelné abonentní koncerty, na kterých účinkovaly orchestry jak ostravské (operní orchestr Německého divadla s dirigentem Wilhelmem Bantelmannem a Kreis-Symfonieorchester pod vedením Antona Aicha), tak i hostující (především Prager Deutsche Philharmonische Orchester řízený Josephem Keilberthem). V Ostravě ovšem na jaře 1944 na celý poslední rok války – stejně jako v jiných městech – skončilo jakékoliv veřejné provádění symfonické hudby a pak jako důsledek porážky německého nacismu přestala v tomto městě fakticky existovat jedna z rozvinutých národních hudebních kultur.

V prvních poválečných letech neměly ostravské symfonické koncerty onu pravidelnost a koncepčnost jako za doby první republiky. Např. Zdeněk Chalabala, tehdejší šéf ostravské opery, provedl s divadelním orchestrem vždy na konci dvou poválečných sezon, jak v červnu roku 1946, tak i o rok později, Smetanovu *Mou vlast*.²⁰ V listopadu a prosinci 1946 pak hostovala v Ostravě olomoucká Moravská filharmonie se svým vitálním šéfdirigentem Františkem Stupkou, který mj. řídil Čajkovského *5. symfonii e moll*. V sezoně 1947/48 připravil v Ostravě Jaroslav Vogel s divadelním orchestrem Šostakovičovu *7. symfonii C dur*, „*Leningradskou*“. V koncertní činnosti pokračovala ve sledovaném období i na amatérských principech založená Pešatova Ostravská filharmonie (od roku 1951 opět s původním názvem Orchestrální sdružení). Orchester se představil v řadě koncertů v Ostravě i v širším regionu se Smetanovou *Mou vlastí* a Dvořákovými *Slovanskými tanci*, na pravidelně konaných jarních a podzimních koncertech hrál díla českých, ruských a dalších evropských skladatelů.

V roce 1949 připravil k 20. výročí založení ostravské rozhlasové stanice Jaroslavem Gotthardem řízený Moravskoostravský rozhlasový orchestr (rozšířený o hráče z divadelního orchestru) veřejný koncert ze Smetanových, Čajkovského a Dvořákových skladeb.

¹⁸ Podle VOGEL, Jaroslav: Třikrát ve službách ostravské opery. In *Ostrava : Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*, 4. Ostrava 1967, s. 291–326) byl tento koncert 14 dnů dopředu vyprodán, a proto musel být po týdnu reprizován. Srov. též program otištěný v bulletinu *Moravsko-slezské divadlo : Týdeník pro zájmy divadelní* 9, č. 30, 14. 4. 1928.

¹⁹ Srov. STOLARÍK, I.: Umělecká hudba.

²⁰ Podle deníku *Práce* z 29. 6. 1946 řídil Chalabala *Mou vlast* 28. 6. 1946 dokonce *pro tisícilavé publikum, shromážděné na fotbalovém hřišti SK Slezská Ostrava*.

Členové orchestru Janáčkovy filharmonie Ostrava, Dům kultury města Ostravy, 2012.
Foto: Miloš Polášek

Orchestr Radiojournalu²¹ v Moravské Ostravě (tak zněl jeho původní název) vznikl hned po založení ostravské stanice v roce 1929 jako hudební těleso, kterému byl, stejně jako celé zdejší stanici, určen především *lehký program ve všech jeho sociálních odstínech, od venkovské kapely hornické až po velkoměstský mondénní jazz*.²² V čele původně šestnáctičlenného orchestříku stál kapelník a tzv. referent hudebního vysílání Bohuslav Tvrdý. Ve 30. letech se orchestr rozrostl na 36 hráčů, kteří každodenně v živém vysílání účinkovali s Bohuslavem Tvrdým, Janem Plichtou, Vlastimilem Musilem, Františkem Divišem i hostujícími dirigenty, jako byli Otakar Jeremiáš, Antonín Devátý, Alois Klíma, Karel Boleslav Jirák, Rudolf Kubín, Anton Aich, Jaroslav Vogel, František Jílek, Břetislav Bakala a další. Po válce byl v čele orchestru Jaroslav Gotthard. Ačkoliv se mělo toto rozhlasové těleso původně zaměřovat jen na lehké hudební žánry, např. na charakteristické skladby či směsi z oper a operet, neboť na studium závažnějších děl nebyl v každodenním provozu prostor, byli všichni hráči pro svoji všestrannost a pohotovost velmi žádanými „výpomocemi“ v ostatních ostravských orchestrech, kde často hráli i velmi náročný repertoár. Když například roku 1953 založil operní šéf Rudolf Vašata Ostravský komorní orchestr, bylo toto těleso složeno jak z hráčů divadelního, tak i rozhlasového orchestru.

²¹ Hned na počátku vysílání Radiojournalu Moravská Ostrava v roce 1929 založil Bohuslav Tvrdý orchestr, který od roku 1935 (tehdy již čítal 36 hráčů) vystupoval v rozhlase (ale příležitostně s výpomocemi i na koncertním pódiu) pod názvem Moravskoostravský rozhlasový orchestr. Za dirigentským pultem se pak střídali Jan Plichta, Vlastimil Musil, František Xaver Diviš, Otakar Jeremiáš, Antonín Devátý, Alois Klíma, Rudolf Kubín, Anton Aich, Břetislav Bakala a další. Po válce byl v čele orchestru Jaroslav Gotthard. V roce 1954 se pak toto rozhlasové těleso stalo základem nově založeného *Ostravského symfonického orchestru*. Srov. BOUDOVÁ, O.: *Historie Ostravského rozhlasového orchestru*. Diplomová práce, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Brně, Brno 1971.

²² Toto určení pražského rozhlasového ústředí uvádí ve svých pamětech STOLARŽÍK, Ivo: *Život není fráze: Paměti*. Šenov u Ostravy 1997, s. 90.

Jeho abonentní koncerty byly pak významnou součástí ostravských koncertních sezon na začátku 50. let. Vedle tohoto Vašatova komorního orchestru, který se více zaměřoval na barokní a klasicistní hudbu, konalo se také v tehdejší Divadle Zdeňka Nejedlého (dnes Divadlo Antonína Dvořáka) několik symfonických koncertů divadelního orchestru, na nichž se uplatňovali i dva mladí dirigenti Otakar Trhlík a Václav Jiráček.

Jistě kuriózní bylo vystoupení České filharmonie s dirigentem Karlem Ančerlem dne 4. září 1952 (na programu byla Smetanova *Má vlast*), které se konalo v prostorách cirkusu Beskyd.²³ Dne 25. února příštího roku se uskutečnilo významné první souborné provedení Kubínova symfonického cyklu *Ostrava* Státním filmovým symfonickým orchestrem, řízeným Otakarem Paříkem. To už se ale v Ostravě silně projevovala potřeba pravidelných symfonických koncertů a schylovalo se k určité významné změně, kterou se podařilo prosadit hned po vzniku Hornického uměleckého souboru, ostravské pobočky Svazu československých skladatelů, a po založení Vyšší hudebně pedagogické školy (od roku 1959 Ostravské konzervatoře a nyní Janáčkovy konzervatoře a Gymnázia v Ostravě). V této situaci totiž prokázal žádoucí rozhled, znalosti a potřebnou vytrvalost ostravský skladatel Rudolf Kubín, který spolu s dalšími ostravskými skladateli – Josefem Schreibrem, Františkem Mířou Hradilem a Miroslavem Klegou – přesvědčil odpovědné činitele o nutnosti založení Ostravského symfonického orchestru.

Základem nově vzniklého orchestru se stal šestatřicetičlenný rozhlasový orchestr, v jehož čele stál Jaroslav Gotthard. Jeho prvním administrativním ředitelem se stal Karel Mičánek a uměleckým poradcem Rudolf Kubín. A právě Rudolf Kubín povolal do čela Ostravského symfonického orchestru dosavadního šéfa Státního filmového orchestru v Praze Otakara Paříka. Pařík měl ovšem ještě umělecké závazky v Praze a nastoupil na ostravské šéfovské místo až 1. dubna. Proto pracoval během prvních měsíců, kdy orchestr postupně přecházel od své rozhlasové praxe s převahou zábavného repertoáru k umělecky závažné práci stálého symfonického tělesa, s orchestrem rozšířeným na 44 stálých hráčů Jaroslav Gotthard. Přesto již na veřejném koncertu 11. ledna 1954 – ten však není uváděn jako první koncert Ostravského symfonického orchestru, neboť šlo v podstatě o původní rozhlasové těleso doplněné větším množstvím výpomocí – byla pod taktovkou šéfa brněnského rozhlasového orchestru Břetislava Bakaly provedena Janáčkova Sinfonietta vedle skladeb dalších českých autorů V. Nováka, R. Kubína, F. M. Hradila a Karłowiczova houslového koncertu s Ladislavem Gadasem. V tehdejší dobovém tisku, na plakátech i v kronice orchestru je za první koncert Ostravského symfonického orchestru označeno vystoupení na zahájení Ostravského máje 3. května 1954 v Divadle Zdeňka Nejedlého. Na programu byla Smetanova předehra k operě Libuše, Janáčkův Taras Bulba a Dvořákova *Symfonie e moll č. 9 „Z Nového světa“*.²⁴ Ostravský symfonický orchestr řídil jeho umělecký šéf Otakar Pařík. Tím začala v Ostravě nová éra v pořádání koncertů symfonické hudby, která letošním rokem trvá již 60 let.

²³ Naprostý nedostatek sálů vhodných k symfonickým koncertům se po válce v tomto městě ještě vyhroutil. Jeviště i hlediště Divadla Zdeňka Nejedlého (jak se tehdy nazývala budova Městského divadla) nebylo sice pro koncerty ideálním prostorem, ale bylo po zrušení sálů (či jejich využívání k jiným účelům), v nichž se v Ostravě do roku 1945 symfonické koncerty uskutečňovaly (tj. sály v Německém domě, Národním domě – v roce 1948 přejmenovaném na Lidové divadlo a pak 1954 na Divadlo Jiřího Myrona, v Lidovém domě či Katolickém domě), pro zdejší koncerty symfonické hudby jediným možným místem konání.

²⁴ Je velmi pozoruhodné, že o rok a půl později zvolil Břetislav Bakala naprosto stejný program pro první koncert Státní filharmonie Brno na brněnském Stadionu 18. 1. 1956. Srov. např. almanach *Státní filharmonie Brno (1956–1976)*. Brno 1976, obr. příl. č. 8.